

Ana Kontor * Kaja Plado

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

VI klassile
3. osa

Ana Kontor

Kaja Plado

EESTI KEELE TÖÖRAAMAT

VI KLASSILE

3. OSA

Minu nimi on

.....

Õpin

.....

2014

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Ana Kontor, Kaja Plado **Eesti keele tööraamat VI klassile. 3. osa**

Tööraamat vastab põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppele.

Retsenseerinud *Karl Karlep, Kaja Pastarus*

Toimetanud *Tiina Helekivi*

Küljendanud *Kristi Helekivi*

Kaane kujundanud *Eve Kurm*

Tehniliselt toimetanud *Andero Kurm*

Illustratsioonid: *kirjastus Studium*

Foto: *Wikimedia Commons*

Raamatu väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Autoriõigus: SA Innove, autorid, 2014

ISBN 978-9949-524-82-2 (kogu teos)

ISBN 978-9949-524-83-9 (kogu teos: pdf)

ISBN 978-9949-524-84-6 (I osa)

ISBN 978-9949-524-85-3 (I osa: pdf)

ISBN 978-9949-524-86-0 (II osa)

ISBN 978-9949-524-87-7 (II osa: pdf)

ISBN 978-9949-524-88-4 (III osa)

ISBN 978-9949-524-89-1 (III osa: pdf)

ISBN 978-9949-524-90-7 (IV osa)

ISBN 978-9949-524-91-4 (IV osa: pdf)

Trükiettevalmistus:
Kirjastus Studium
Riia 15b, 51010 Tartu
Tel 7343 735
www.studium.ee

Trükk: OÜ Greif
Lohkva, Luunja vald
Tartumaa 62207

SÕNA KÄANDEVORMID

Kellele? Millele? + **LE**

1. Loe laused.

Rain sai endale uue **ratta**. See on mitmekäiguline **ratas**. Ta oli sellist **ratast** juba mitu aastat igatsenud. Ta pani **rattale** kella ja helkurid külge. Nüüd võib ta **rattaga** ka pimedal ajal sõita.

KAS PANID TÄHELE?

Millest kõikides lausetes räägitakse?

Lausetes on sõna **ratas** kasutatud erinevates käändevormides.

2. A. Loe sõnad. Otsusta, millest räägitakse.

Rühmita sõnad põhitähenduse järgi tabelisse.

töötajale, lauale, sõpradele, sajule, merele, laadale, külmale, vennale, tuisule, põldudele, vihmale, taatidele, õele, toolidele, sulale

Koht	Inimene	Loodusnähtus (läks ...)

B. Täienda tabelit sõnadega ilmateate teemal.

C. Esita sõnavormidele küsimused *kellele?*, *millele?*.

D. Eralda sõnavormidel lõpud.

3. Loe sõnaühendid.

kellele?

andis venna/le – vendade/le

↑ andis *kellele?*

Sõnavormid vennale – vendadele väljendavad **isikut, kellele midagi antakse.**

millele?

sõitsid laada/le – laatade/le

↑ sõitsid *kuhu?*

Sõnavormid laadale – laatadele väljendavad **kohta, kuhu liigutakse** (tegevuse või liikumise suunda).

millele?

läks

külma/le

↑ läks *missuguseks?*

Sõnavorm külmale väljendab **seisundit või olukorda, missuguseks keegi/miski muutub või muutus.**

4. Moodusta sõnaühendeid.

..vanaema/le.....

..letti/de/le.....

kingivad (*kellele?*)

tõstsid (*kuhu?*)

.....

.....

..sula/le

..Põltsamaa/le

läks (*missuguseks?*) sõidab (*kuhu?*)
.....

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga -le väljendab

- tegevuse või liikumise **kohta** (*lähevad turu/le*);
- **olendit**, kellele midagi tehakse/antakse (*anti koera/le*);
- **seisundit või olukorda**, mis tekib või on tekkinud (*läheb saju/le, ajas viha/le*).

5. A. Loe sõnaühendid. Jooni nimisõnad.

B. Rühmita sõnaühendid tähenduse järgi.

pani lauale, tõstis autole, oli läinud sulale, tõttab turule, kinkis sõbrale, ajab vihale, andis lambale, ostab lapsele, ajas muigele, pillas põrandale, läheb tuisule, ronisid katustele, suundusid kõnniteele, viivad naabritele, läks külmale, raputas lindudele, niitis loomadele

Tegevuse või liikumise suund (<i>kuhu?</i>)	Olend, kellele midagi tehakse (<i>kellele?</i>)	Seisund või olukord (<i>missuguseks?</i>)
pani laua/le		

C. Esita küsimus koos tegusõnaga.

D. Eralda nimisõnadel lõpud.

E. Jooni sõnad, mis on mitmuse vormis.

Nimeta nende sõnade ainsuse vormid.

Ringita sõnad, millest sisuliselt ei saa moodustada mitmuse vormi.

Need sõnad väljendavad (*mida?*)

6. A. Moodusta sõnaühendeid.

Kasuta tegusõnu võimalusel mitu korda: *langema, lausuma, pajatama, valama, osutama, läkitama, tunnistama, pilku heitma, luiskama, kostma, saatma.*

.asetas.....

.....

..... toolile

.....

.....

.andsid.....

.....

..... lapselastele

.....

.....

.sõidab.....

.....

..... merele

.....

.....

.seletavad.....

.....

..... sõpradele

.....

.....

B. Jätka sõnaühendite moodustamist tegusõnadega lugemistekstist.

7. A. Loe laused. Täienda lauseid sobivate sõnavormidega.

Kasuta sõnu: *lapsed, poeg, liuväli, sõbrad, poisid, kelgumägi, sula.*

1. Teisipäeval pöördus tuul põhja ja ilm **läks külmale**.
2. Saabuski talv koos suurte lumesadudega.
3. Talv **toob** palju rõõmu.
4. Talve algul **ostis** isa uued uisud.
5. Kohe järgmisel päeval **tõttas** poiss uiske proovima.
6. Liuväljal **laenas** ta uiske ka
7. **meeldis** uisutamine väga.
8. Lapsed leppisid kokku, et järgmisel päeval **lähevad** nad
9. Kahjuks **läks** ilm ja kelgusõitu ei olnud võimalik teha.

B. Kirjuta üksteise alla paksult trükitud tegusõnad koos nimisõnadega.

C. Esita küsimus nimisõnale koos põhisõnaga.

Sõnaühend	Küsimus koos põhisõnaga
läks külmale	läks <i>missuguseks?</i>

8. A. Loe laused. Täida lüngad sobivate sõnadega.

1. Hommikuks ilm **sulale**.
2. Isa **kaastöötajatele** lilli.
3. Hommikul varakult kalurid **Vörtsjärvele**.
4. Väike õde venna **kukile**.
5. Kert **õpetajale** tööraamatu.
6. Vanaisa ja väike Miia **Hiiumaale**.
7. Kaarel **lindudele** söögimaja.
8. Sõbra jutt Madise **muigele**.
9. Memm **lauale** pitsilise lina.

B. Kirjuta üksteise alla paksult trükitud nimisõnad koos tegusõnadega.

C. Esita nimisõnale küsimus koos põhisõnaga.

Sõnaühend	Küsimus koos põhisõnaga
läks sulale	läks <i>missuguseks?</i>

9. A. Loe laused. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

1. Detsembris muutus ilm aeglaselt talviseks. 2. Jõululaupäeva hommikul läks ilm (sadu). 3. Pehme lumi langes (maapind) ja (puude oksad). 4. Pärast lõunat läksid vanemad (kalmistu). 5. Nad viisid (vanavanemate haud) väikese kuuse ja küünlad. 6. Õhtul sõitis meie (õu) jõuluvana mootorsaaniga. 7. Jõulutaat tõi minu (väikevend) mänguauto. 8. Taat andis (isa) ilusa laulu eest suure kinkekorvi ning isa pani kingituse (laud). 9. Kingitused olid ka (ema) ja (õde). 10. Tühja kinkekoti pani jõulutaat (mootorsaan). 11. Nüüd sõitis ta (naabrid) külla. 12. Külaskäigust jäid (lumepind) sügavad saanijäljed. 13. Öösel läks ilm (tuisk). 14. Suured lumehanged kuhjusid (õu).

B. Kirjuta üksteise alla lünksõnad koos tegusõnadega.

C. Esita küsimus nimisõnale koos põhisõnaga.

Sõnaühend	Küsimus koos põhisõnaga
läks sajule	läks missuguseks?

D. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

Kellel? Millel? + L

10. Loe sõnaühendid.

millel?

istuvad trepil – treppidel

↑ istuvad kus?

Sõnavormid trepil – treppidel

väljendavad kohta, kus tegevus toimub.

kellel?

on õel – õdedel

↑ on kellel?

Sõnavormid õel – õdedel väljendab

omamist, kellel midagi on.

millel?

toimub kevadel

↑ toimub millal?

Sõnavorm kevadel väljendab aega,

millal midagi toimub või tehakse.

millel?

puul – puudel on tüvi

↑ on millel?

Sõnavormid puul – puudel näitavad,

et midagi kuulub millegi juurde.

millel?

laulis (õpetaja) tahtel

↑ laulis mis põhjusel?

Sõnavorm (õpetaja) tahtel väljendab

põhjust, miks mingi tegevus toimub.

11. Moodusta sõnaühendeid.

.varahommiku/l.....

asusid teele (*millal?*)

.....

põranda/l.....

oli (*kus?*)

.....

.isa.korralduse/l.....

kirjutab (*mis põhjusel?*)

.....

.Venna/l.....

(*kellel?*) **on** uus arvuti.

.....

Pihlakate/l.....

(*millel?*) **on** punased marjad.

.....

12. Moodusta sõnaühendeid tegusõnadega.

A. *rassima, sörkima, lonkima, kündma, jälgima*

askeldab

..... põllul kiirteel

.....

B. *tähistama, korraldama, kohtuma, jätkama, vaidlustama*

askeldavad

..... öhtul kolmapäeval

.....

C. *täitma, esitama, hindama, täiendama, maksma*

korraldavad

..... onu palvel

.....

..... õpetaja ülesandel

.....

13. Moodusta lauseid.

1. (Kes?) külvavad (millal?) põllul (mida?).

.....

2. (Kes?) jätkavad (mida?) kolmapäeval (kus?).

.....

3. (Kes?) esitavad (millal?) õpetaja palvel (kus?) (kellele?) (mille?).

.....

.....

14. A. Loe sõnaühendid. Jooni nimisõnad.

B. Rühmita sõnaühendid tähenduse järgi. Esita suuliselt küsimus.

korraldavad õhtul, sõidavad kiirteel, lõpetas ema soovil,
poisil on hantlid, sündis aastal 2000, onul on suvila, sulab kevadel,
tegi direktori korraldusel, viibib merel, istuvad katusel,
algas neljapäeval, loobub isa palvel, lillel on vars, on riivil,
tegutseb hommikul, õel on kiire

Tegevuse koht (kus?)	Kuulumine (kellel või millel on?)	Tegevuse aeg (millal?)	Põhjus (mis põhjusel?)
sõidavad <u>kiirteel</u>			

C. Täienda tabelit sõnaühenditega lugemistekstist.

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga -l väljendab

- tegevuse **kohta** (*mängivad põranda/l*);
- kellelegi või millelegi **kuulumist** (*on venna/l, on liivakasti/l, on puu/l*);
- tegevuse **aega** (*algas sügise/l*);
- tegevuse **põhjust** (*läheb isa soovi/l*);
- kellegi või millegi **seisundit** (*poisi/l on hea tuju*).

15. A. Loe sõnad. Jooni need sõnad, mis vastavad küsimusele *millel*?

kuusel, sibul, mesilasel, trepil, maasikal, sinivaal, poisil, kartul, karneval, oksal, liblikal, kastrulil

Kontrolli: 5 sõna

- Mitu sõna vastavad küsimusele *kellel*?

B. Kirjuta välja joonitud sõnad. Kirjuta nende algvormid.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

16. A. Loe laused. Kirjuta õiged sõnavormid.

1. Meie perekond **elab** (Põltsamaa). 2. (Suvi) **korraldasime** rattamatka. 3. Matka **alustasime** (varahommik). 4. Enne lõunat **olime** juba Tallinn–Luhamaa (maantee). 5. (Kõik pereliikmed) **olid** seljas suured seljakotid. 6. (Isa korraldus) **sõitsime** matka algul kolm kilomeetrit (metsatee). 7. (Keskpäev) **puhkasime** väikese järve kaldal. 8. Õhtuks **olid** (lapsed) jalad sõidust valusad. 9. Me **magasime** telkides (madratsid). 10. (Järgmine päev) **jätkasime** sõitu Võrumaa suunas.

**B. Kirjuta välja moodustatud sõnaühendid.
Esita ja kirjuta küsimus koos tegusõnaga.**

Sõnaühend	Küsimus
elab Põltsamaal	elab <i>kus</i> ?

17. Rühmita eelmise harjutuse sõnaühendid tähenduse järgi.

Tegevuse koht (kus?)	Tegevuse aeg (millal?)	Kuulumine (kellel või millel on?)	Põhjus (mis põhjusel?)
elab Põltsamaal			

18. Koosta jutuke „Lumememme ehitamine“.

sadas õhtul

märkas õhtul hilja

oli läinud sulale

ruttas välja

tõstis pallile

pani lumememmele

lumememmel on

seisab õuel

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kellelt? Millelt? + LT

19. A. Loe sõnaühendid.

millelt?

tulid туру/lt – turgude/lt

↑
tulid kust?

Sõnavormid turult – turgudelt
väljendavad kohta, kust tullakse.

kellelt?

sai sõbra/lt – sõprade/lt

↑
sai kellelt?

Sõnavormid sõbralt – sõpradelt
väljendavad isikut, kellelt midagi
saadakse või kuuldakse.

millelt?

on kasvu/lt väike

↑
mille poolest väike?

Sõnavorm kasvult väljendab tunnust,
mille järgi kedagi iseloomustatakse.

B. Moodusta sõnaühenditega suuliselt lauseid.

20. Moodusta sõnaühendeid.

(Lapimaa)

tulid tagasi (*kust?*) (ekskursioon)

(välisreisid)

(kasv)
on lapselik (**mille poolest?**) (käitumine)
(välimus)

(heinamaa)
saavad (**kust?**) (tänav)
(põllud)

(naabrid)
kuulis (**kellelt?**) (tüdrukud)
(matkajad)

21. A. Loe sõnaühendid. Jooni nimisõnad.

tulevad turult, ostab müüjalt, iseloomult tasane,
laenasid klassikaaslaselt, mõistuselt terane, tulevad puhkuselt,
kuulis huvijuhilt, tõi laadalt, kaalult kerge

B. Moodusta joonitud sõnade algvormid. Kirjuta.

.....
.....
.....

C. Otsusta, mida nimisõna väljendab. Rühmita tähenduse järgi.

Tegevuse koht	Kellelt midagi saadakse või kuulatakse	Tunnus, mille järgi iseloomustatakse

D. Jätka tööd sõnaühenditega lugemistekstist.

22. Moodusta sõnaühendeid.

.väike.....

kasvu/lt (*missugune?*)

.....

.....

.terane.....

mõistuse/lt (*missugune?*)

.....

.....

.kiire.....

liigutuste/lt (*missugune?*)

.....

.....

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-lt** väljendab

- tegevuse kohta, **kust tullakse** (*tulevad turu/lt*);
- olendit, **kellelt midagi saadakse** (*sai venna/lt*);
- tunnust, **mille järgi kedagi iseloomustatakse** (*iseloomu/lt rahulik*).

23. A. Moodusta sõnaühendid.

B. Moodusta vastavad mitmuse vormid.

Toimi näidise järgi.

- tulevad *kust?* – (*põld*)

Ainsus	Mitmus
tulevad põllult	tulevad põldudelt

- tõusevad lendu *kust?* – (*känd*)

Ainsus	Mitmus
tõusevad lendu	

- kuulsid *kellelt?* – (*kassapidaja*)

Ainsus	Mitmus

- said *kellelt?* – (*peremees*)

Ainsus	Mitmus

24. A. Loe laused, moodusta sobivad sõnavormid.

B. Kirjuta harjutus vihikusse.

1. Leevike **otsib** toitu (maapind) ja (puud).
2. Leevike **on** (keha) jässakas lind.
3. Toonekurge **peetakse** (kasv) suureks linnuks.
4. Kord **sai** rebane (toonekurg) nokalöögi.
5. Kanakull **otsib** toitu (põld) ja (niit).
6. Kanakullil on terav nägemine.
7. Teda **peetakse** ka (mõistus) teraseks linnuks.

C. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

25. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. Enamiku puude lehed muudavad (sügis) oma värvust.
2. Lehed langevad (lehtpuud) maha.
3. (Talv) pole lehed (puud) vajalikud.
4. (Talv) on lehed (puud) isegi kahjulikud.
5. Lumi jääb (lehed) pidama ja murrab oma raskusega oksad katki.
6. Ilma lehtedeta (oksad) lumi pidama ei jää.
7. (Sügis) jäävad (oksad) ainult pungad.
8. (Pappel) ja (sirel) on pungad sageli väga suured.
9. (Kevad) pungad puhkevad.

B. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

26. Koosta jutuke pealkirjaga „Kelgusõit“. Kirjuta vihikusse.

ärkas hommikul, läks pärastlõunal välja, kutsus kelgumäele, istusid kelkudele, liuglesid tiigijääle, veeresid kelgult maha, kostsid mäelt kaugele

Kellesse? Millesse?

+ SSE

27. Loe.

millesse?

astuvad vaguni/sse – vagunite/sse

↑ astuvad *kuhu?*

Sõnavormid
vagunisse – vagunitesse
väljendavad **kohta,**
kuhu minnakse.

kellesse?

suhtub venna/sse – vendade/sse hästi

↑ suhtub *kellesse?*

Sõnavormid
vennasse – vendadesse ja
teemasse – teemadesse
väljendavad **kellesegi või**
millesegi suhtumist.

millesse?

ei puutu teema/sse – teemade/sse

↑ ei puutu *millesse?*

kellesse?

olid läinud vanaisa/sse – vanaisade/sse

↑ olid läinud *kellesse?*

Sõnavormid
vanaisasse – vanaisadesse
väljendavad
kellegagi sarnasust.

millesse?

paneb mütsi pähe

↑ paneb *kuhu?*

Sõnaühend paneb pähe väljendab
kellegi riietamist.

Pane tähele! Pea pannakse mütsi
sisse, mitte müts pea sisse.

28. Selgita sõnaühendite tähendust. Mis pandi? Mille sisse pandi?

pani kingad jalga, pani püksid jalga, pani jope selga,
tõmbas saapad jalga, pani kindad kätte, sidus salli kaela

29. A. Loe sõnaühendid. Jooni nimisõnad.

heitis voodisse, oli läinud isasse, riputab nagisse,
läks keldrisse, paigutati kauplustesse, puutub meie
tänavasse, panid sahtlitesse, suhtub õpetajasse,
ei puutu tüdrukutesse, läks (iseloomult) taadisse

B. Eralda nimisõna vormidel sõnalõpp.

C. Rühmita sõnaühendid tähenduse järgi.

Tegevuse, liikumise koht (kuhu?)	Suhtumine (kellesse? millesse?)	Sarnasus (on kellesse? on kelle sarnane?)

30. Esita küsimus 1) koos tegusõnaga, 2) sõnavormile.

Toimi näidise järgi.

	1) küsimus koos tegusõnaga	2) küsimus sõnavormile
heitis voodisse	heitis <i>kuhu?</i>	voodisse – <i>millesse?</i>
oli läinud isasse		
riputab nagisse		
läks keldrisse		
paigutati kauplustesse		
puutub meie tänavasse		
panid sahtlitesse		
suhtub õpetajasse		
ei puutu tüdrukutesse		
läks (iseloomult) taadisse		
pani pähe	pani <i>kuhu?</i>	pähe – <i>millesse?</i>
pani jalga		
pani kätte		
pani selga		

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-sse** väljendab

- tegevuse **kohta** või liikumise **suunda** (*lähevad sadama/sse*);
- **suhtumist** kellessegi või millessegi (*suhtub onu/sse, suhtub sügise/sse*);
- **sarnasust** (*oli läinud välimuselt ema/sse, aga iseloomult isa/sse*, st muutunud ema / isa sarnaseks)
- kellegi **riietamist** või enda **riietumist** (*paneb selga*).

31. Loe laused. Täida lüngad.

Kasuta sõnu: tööraamat, jooneline vihik, päevik, tema.

1. Täna me ei kirjutanud, me kirjutasime
2. Kontrolltöö ajal ei lubanud õpetaja meil piiluda.
3. Peeter arvas, et see korraldus ei puutu
ja avas tööraamatu. 4. Õpetaja märkas seda ja kirjutas
märkuse.

PANE TÄHELE!

Kohta väljendavatel sõnadel on sageli ka **lühike vorm**.

majasse – **majja**

taresse – **tarre**

tassisse – **tassi**

kruusisse – **kruusi**

ojasse – **ojja**

tiigisse – **tiiki**

külasse – **külla**

linnasse – **linna**

peasse – **pähe**

käesse – **kätte**

32. A. Loe sõnaühendid. Eralda nimisõnadel sõnalõpp.

B. Kirjuta lühike sõnavorm.

kuhu?

astus bussisse – lähevad linnasse –

tormasid lossisse – lendab pesasse –

tõstis kapisse – pani kastisse –

33. Loe laused. Kasuta lausetes lühikest vormi.

1. Kalmer **kavatseb** õhtupoolikul koeraga (park)
jalutama **minna**.
2. Tihane **oli** kuldnoka (pesakast) oma
pesa **teinud**.
3. Õde **tuli** siis (tuba), kui me **olime**
(lõunalaud) **istunud**.
4. Hommikul **sõitis** vanaema (linn), sest
oli vaja minna (pood) ja (apteek)
.....
5. Kaspar **pani** mütsi (pea), salli (kael)
....., jope (selg)
ja saapad (jalg)
6. Ta **jooksis** (õu) lumesõda pidama.

Kelles? Milles? + S

34. Loe.

milles?

mõnuleme spaa/s – spaade/s

↑ mõnuleme kus?

Sõnavormid spaas – spaades väljendavad kohta, kus ollakse.

milles?

toimub augusti/s

↑ toimub millal?

Sõnavorm augustis väljendab aega, millal miski toimub.

milles?

on luku/s

↑ on mis seisundis?

Sõnavorm lukus väljendab seisundit või olukorda.

milles?

sokid on jala/s

↑ on kus?

Sõnaühend on jalas väljendab riides olemist.

35. Moodusta sõnaühendeid.

töötab kus? – (talu), (aiand)

elab kus? – (Eesti), (alevik)

kohtusid millal? – (mai), (septembrikuu)

haige on *millises seisundis?* – (palavik),
(gripp), (krambid),
(tuulerõuged)

on *kus?* – (selg), (käsi),
(jalg)

36. A. Loe laused. Selgita tähendust.

1. Aida üks **oli riivis**.
2. Suvevaheaeg **algab** igal aastal **juunis**.
3. Õde ei rääkinud vennaga, sest ta **oli pahas tujus**.
4. Mul **on** täna uued talvesaapad **jalas**.
5. Vend **võtab** rohtu neli korda **päevas**.
6. Minu isa ja onu Mati **istusid** kooliajal **ühes pingis**.

B. Kirjuta märgitud sõnaühendid üksteise alla, esita küsimused koos tegusõnaga: *kus?, mis seisundis?, millal?*

oli riivis – oli *mis seisundis?*

.....

.....

.....

.....

.....

C. Rühmita märgitud sõnaühendid tähenduse järgi tabelisse.

Tegevuse koht (kus?)	Tegevuse aeg (millal?)	Seisund või olukord (kuidas? mis seisundis?)	Riides olemine (kus?)

D. Täienda tabelit sõnaühenditega lugemispalast.

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-s** väljendab

- tegevuse **kohta** (on kuskil sees) (*võimleb saali/s, on kasti/s*);
- tegevuse **aega** (*toimub mai/s*);
- **seisundit** või **olukorda** (*on palaviku/s*);
- **riides olemist** (*müts on pea/s*).

37. Loe sõnad. Loe laused.

Täida lüngad sobivate sõnadega:

teater, pea, jaanuar, veebruar, märts, kael, kino, lukk.

1. Kevadvaheaeg **algab** sel aastal (*millal?*)
2. Vaheajal **saame käia** (*kus?*) ja

3. Loodusmuuseumi uks **oli** (*mis seisundis?*),
muuseum on teispäeviti suletud.
4. Tartu maraton **toimub** kas (*millal?*) või
.....
5. Raulil **oli** (*kus?*) tuttmüts ja
..... sinisetriibuline sall.

38. Koosta jutuke.

Kasuta sõnaühendeid: *sõitsid külla, elavad maal, ruttasid õue, mängisid tammikus, läksid tuppa, tulid koju.*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kellest? Millest? + ST

39. Loe.

millest?

ostsid poe/st – poodide/st

↑ ostsid kust?

Sõnavormid poest – poodidest väljendavad kohta, kust midagi saadakse või kust tullaakse.

millest?

ehitab savi/st

↑ ehitab millest?

Sõnavorm savist väljendab ainet, millest midagi tehakse.

millest?

töötab jaanuari/st juulini

↑ töötab mis ajast?

Sõnavorm jaanuarist väljendab aega, mis ajast alates midagi tehakse.

kellest?

saab poisi/st

↑ saab kellest?

Sõnavorm poisist väljendab isikut (olendit), kellest midagi saab.

millest?

sai lahti haiguse/st

↑ sai lahti millest?

Sõnavorm haiguse/t väljendab olukorrast vabanemist.

voolis
rääkis
tegi
puhastas

→ **savist**

Sõnavormi savist tähendus sõltub põhisõnast.

40. Moodusta sõnaühendeid. Kirjuta kõik sõnaühendid.

- väljub *kust?* – bussijaam, vaksal, raudteejaam, turismibüroo, metsatukk

väljub bussijaamast, väljub vaksalist, väljub

.....
.....
.....

- terveneb *millest?* – nohu, köha, angiin, palavik, tuulerõuged, sügelised

.....
.....
.....
.....

- keedab *millest?* – liha, manna, juurviljad, porgandid, kruubid, vaarikad

.....
.....
.....
.....

- töötab *mis ajast?* – hommik (õhtuni), sügis (kevadeni), esmaspäev (reedeni)

.....
.....
.....
.....

- *kellest? saab kes?*

põrsas – siga, vasikas – lehm, kutsikas – koer, tibu – kana,
tall – lammas, varss – hobune, poiss – mees, õde – ema

põrsast saab siga,

.....

.....

.....

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga -st väljendab

- tegevuse alguse **kohta** (*tuli Soome/st*);
- tegevuse alguse **aega** (*alates oktoobri/st*);
- mingist **olukorrast vabanemist** (*paranes haiguse/st*);
- **ainet, materjali**, millest midagi tehakse (*valmistab maasikate/st, savi/st*);
- **isikut või olendit**, kellest keegi saab (*varsa/st saab hobune*).

41. A. Loe sõnaühendid. Jooni nimisõnad.

väljusid klassist, tuleb koolist, saab poisist, tõmbas jalast, töötavad
jaanuarikuust alates, meisterdasid liivast, sai nohust lahti,
sirgub tüdrukust, meisterdasid vineerist, tõusis voodist,
paranes haigusest, hakkas puhkama jõuludest

B. Rühmita sõnaühendid tähenduse järgi.

Koht (*kust?*) –

.....

Aeg (*mis ajast alates?*) –

.....

Aine (*millest midagi tehakse?*) –

.....

Isik või olend (*kellest keegi saab?*) –

.....

Olukord (*millest vabanetakse?*) –

.....

C. Kirjuta sõnaühendid üksteise alla. Esita küsimused:

1) koos tegusõnaga: *kust?, mis ajast?, kellest?, millest?*

2) nimisõnavormile.

1) väljusid klassist – väljusid *kust?*

2) klassist – *millest?*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

42. A. Loe sõnaühendid, esita küsimused koos tegusõnadega.

minu täditütrest saab, voolisid savist, võttis seljast, jooksid trepist alla, pani käest, läksid uksest välja, töötas alates juunist, paranes haigusest

B. Loe laused, täida lüngad.

1. Kunstiringis õpilased
huvitava kujuga vaase.
2. Minu klassivend kiiresti.
3. Noormees talus igal suvel
kuni septembrini.
4. Lapsed alla ja
..... välja.
5. kindlasti tubli arst.
6. Talunik vikati ja
..... kuue

43. A. Moodusta sisuliselt sobivaid sõnaühendeid.

B. Moodusta sõnaühenditest lauseid, jälgi sõnade sobivat järjestust.

Võttis (mille?)
(kust?)
(millal?)

.....
.....
.....
Voolib (millal?)
(kus?)
(millest?)
(mida?)

.....
.....
.....
Valmistab (kus?)
(millest?)
(mida?)
(kellele?)

44. Loe laused. Kirjuta õigesti.

1. Metskits **on kohastunud** eluks (*kus?* – võsastik) ja (*kus?* – niidud).
2. Metskitse (*millel?* – jalad) **on sõrad**. 3. Niisugused jalad **sobivad** liikumiseks (*kus?* – kõrge rohi) ja (*kus?* – võsastikud).
4. (*Millal?* –

juuni) **sünnib** metskitsel kuni kaks talle. 5. (*Millal?* – nädala vanune) **hakkab** tall koos emaga ringi **liikuma**. 6. Nad **puhkavad** (*kus?* – kuusemets) või (*kus?* – tihe võsa). 7. Toitu **otsivad** nad (*kust?* – metsad), (*kust?* – niidud) ja (*kust?* – põllud). 8. (*Millal?* – suvi) **on** nende toiduks rohttaimed. 9. (*Millal?* – talv) **sööb** metskits peenikesi oksti ning mustikate ja pohlade varsi.

45. Koosta jutuke “Lindude söögimaja”.

Kasuta sõnaühendeid:

vaatas aknast välja, istusid rõdu äärel, tuli ja koputas aknale, rääkis õpetajale, meisterdas lindudele, kinnitas puuksale, pani söögimajja, riputas tihastele, lendasid söögimajja, vaatasid aknast.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Kelleni? Milleni?

+ NI

46. Loe sõnaühendid.

milleni?

jooksid männi/ni – mändide/ni

↑ jooksid *milleni?*

Sõnavormid männini – mändideni
väljendavad **kohta, milleni**
joostakse.

kelleni?

astusid poisi/ni – poiste/ni

↑ astusid *kelleni?*

Sõnavormid poisini – poisten
väljendavad **isikut, kelleni liigutakse.**

milleni?

töötas õhtu/ni

↑ töötas *mis ajani?*
töötas *kui kaua?*

Sõnavorm õhtuni väljendab,
mis ajani tegevus kestab või kestis.

47. A. Loe ja selgita lausete tähendust.

1. Toomas jooksis kiiresti märgini.
2. Madis hiilis vaikselt Rainini.
3. Täna on isa tööl kella kolmeni.
4. Maasikakasvatajad korjasid põllul maasikaid hilisõhtuni.

B. Vasta küsimustele.

hiilis *kelleni?*

korjasid *mis ajani?*

on tööl *mis ajani?*

jooksis *milleni?*

C. Rühmita sõnaühendid.

Tegevuse koht (kelleni?, milleni?)	Tegevuse aeg (mis ajani?, kui kaua?)

48. Moodusta iga põhisõnaga kolm sõnaühendit.

jooksevad *kelleni?*

.....

jalutasid *milleni?*

.....

sõideti *kui kaua?*

.....

puhkas *mis ajani?*

.....

49. Moodusta sõnaühendeid. Pane tähele sõnalõppe!

Näiteks:

jooksid välja (*millest?*) – jooksid välja metsa/**st**

jooksid välja (*millest?* – tihe mets) – jooksid välja tiheda/**st** metsa/**st**.

jooksid (*milleni?* – mets) – jooksid metsa/**ni**

jooksid (*milleni?* – tihe mets) – jooksid tiheda metsa/ni,

jooksid paksu metsa/ni, hõreda metsa/ni, sünge metsa/ni.

KAS PANID TÄHELE?

Kolmesõnalises sõnaühendis ei liitu omadust väljendavale sõnale lõppu *-ni*.

50. Jätka.

sõideti (*milleni?* – maja) –

sõideti (*milleni?* – üheksakordne maja) –

.....

hüppasid (*milleni?* – kivid) –

hüppasid (*milleni?* – teeäärsed kivid) –

.....

töötasid (*mis ajani?* – nädalalõpp) –

töötasid (*mis ajani?* – pühade-eelne nädalalõpp) –

.....

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga *-ni* väljendab

- tegevuse **lõppkohta** (*jooksis õpetaja/ni, jooksis kivi/ni*);
- tegevuse **lõppaega** (*puhkab augustikuu/ni*).

51. Moodusta sõnaühendeid. Esita küsimus koos tegusõnaga.

liikused järveni reedeni
 liikused *milleni?* *mis ajani?*

..... kevadeni Tartuni

..... ? ?

..... vennani märtsini
.....?

..... aiaväravani suure kännuni
.....?

52. Loe laused.

Täida lüngad tegusõnadega:

jalutama, õitsema, puhkama, jätkuma, andma, mööduma, venima.

1. Eile tunnid kuni **loodusõpetuse tunnini**.
2. Loodusõpetuse tund kiiresti, sest
käisime õppekäigul botaanikaaias.
3. Botaanikaaias kõik koos
kasvuhooneni, kus õitsesid kaktused.
4. Kõrges kasvuhoones suured lambid
taimedele **kevadeni** lisavalgust.
5. Talvistel päevadel päikesevalgust
ainult **kella kolmeni**.
6. Jõulukaktused **jaanuarikuuni**.
7. **Järgmise sügiseni** kaktusetaimed

53. A. Loe laused. Jooni valed sõnavormid.

1. Poisid **läksid** metsast ja hakkasid onni ehitama.
2. Isa **töötas** metsas hommikust õhtusse.
3. Töö tegemiseks **on aega** järgmise reedesse.
4. Kodust järvel **on** kaks kilomeetrit.
5. Mart **sõitis** autoga ainult väravas.

B. Kirjuta laused õigesti vihikusse.

Kelleks? Milleks? + KS

54. Loe sõnaühendid.

kelleks?

õppis arsti/ks

↑ õppis kelleks?

Sõnavorm arstiks väljendab, **kelleks keegi sai** (õppis).

milleks?

muutus vee/ks

↑ muutus milleks?

Sõnavorm veeks väljendab, **milleks miski muutus**.

milleks?

on koduks

↑ on milleks?

Sõnavorm koduks väljendab **seisundit, milleks miski on**.

milleks?

sõitsid nädalavahetuse/ks

↑ sõitsid kui kauaks?

Sõnavorm nädalavahetuseks väljendab **aega**.

55. A. Loe ja selgita lausete tähendust.

1. Vesi **muutub** külmudes **jääks**.
2. Jää **sulab** sooja käes **veeks**.
3. Vesi **muutub** kuumutades **auruks**.
4. Marek ja Andre **söitsid üheks nädalaks** Soome suusatama.
5. Andre **tahab õppida ehitajaks**.
6. Me **otsustasime jääda** Tallinnasse **terveks päevaks**.
7. Maret **unistas kokaks** õppimisest.
8. Tihe lehehunnik **on** siilile **talvekorteriks**.

B. Rühmita sõnaühendid küsimuste alla.

<input type="text"/> kelleks?	<input type="text"/> milleks?	<input type="text"/> kui kauaks?

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-ks** väljendab

- olekut, **kelleks keegi saab** (*saab õpetaja/ks*);
- seisundit, **milleks miski on või muutub** (*on pesa/ks, läheb külma/ks*);
- tegevuse lõpetamise tähtaega (*valmib talve/ks*).

56. A. Moodusta sõnaühendeid.

laupäev

õpivad ära (**mis ajaks?**) õhtu

järgmine nädal

tuhk

muutus (**milleks?**) huumus

asjalik jutuajamine

tisler

tahab saada (**kelleks?**) meestejuuksur

hea kokk

kodu

on (**milleks?**) panipaik

koobas

kindel varjupaik

B. Moodusta sõnaühenditega vähemalt viiesõnalisi lauseid.

57. A. Loe, lõpeta laused.

1. Vesi **muutub** soojenedes (aur)
2. Aur **koondub** õhus (piisakesed)
3. Piisakesed **koonduvad** (pilv)
4. Pilves piisakesed **muutuvad** (vihmapiisad)
5. Külmates **muutub** vesi (jäa)
6. Talvel **koondub** aur õhus (jäanõelad)
7. Jäanõelad **koonduvad** (lumepilv)
8. Pilves **muutuvad** jäanõelad (lumehelbed)
9. Vihma ja lund **nimetatakse** (sademed)

B. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

58. Loe laused. Kirjuta sobivad sõnavormid.

1. Kevadel **läheme** klassiga (kaks päeva) (ekskursioon).
2. Suvel **töötasime** hommikust (lõuna) (aed).
3. Tavaliselt **olime** (lõuna) õhtuni (rand).
4. Tuul **pöördus** (põhi) ja ilm **läks** (külm).
5. Külma ilmaga **muutub** vesi (lombid) (jäa).
6. (Vana talumaja) **sai** (Marge ja tema abikaasa) kodu.

Kellena? Millena? + NA

59. Loe sõnaühendid.

kellena?

töötab arsti/na

↑ töötab *kellena?*

Sõnavorm *arstina* väljendab,
kellena keegi töötab.

kellena?

õppis lapse/na

↑ õppis *millal?*

Sõnavorm *lapsena* väljendab
aega, millal tegevus (õppimine) toimus.

millena?

kasutas katte/na

↑ kasutas (*kuidas?*) *millena?*

Sõnavorm *kattena* väljendab
viisi, kuidas midagi kasutati.

60. A. Loe ja selgita lausete tähendust.

1. Maie **töötab** õpetajana.
2. **Lapsena** õppis onu Ott viiulimängu.
3. Matemaatika tunnis **kasutas** Mihkel pinaliserva **joonlauana**.
4. Getter Jaani **on tuntud** hea **lauljana**.
5. Karnevalil esines Kaspar **mereröövli**na.
6. Pakaselist talvepäeva **kasutas** poiss **vaba päevana**.
7. **Koolipoisina** käis vanaisa suvel karjas.

B. Rühmita sõnaühendid küsimuste alla.

<input type="text"/> kellena?	<input type="text"/> millal?	<input type="text"/> (kuidas?) millena?

61. Loe sõnaühendid. Jätka rühmitamist.

kasutas saba tüürina, töötab koristajana, kasutas haamrina,
liuglesid udusulgedena, esines tuukrina, teenib leiba näitlejana,
küllastas turistina

62. A. Laienda eelmise harjutuse sõnaühendeid. Moodusta ja kirjuta laused.

1. (Kes?) kasutas (*missugust? mida?*) tüürina.

.....
.....

2. (Kelle? kes?) töötab (*mis ajast?*) (*kus?*) koristajana.

.....
.....

3. (Kes?) kasutas (kus?) (missugust? mida?) haamrina.

.....
.....

4. (Kelle? kes?) liuglesid (millal?) (kus?) udusulgedena.

.....
.....

5. (Kelle? kes?) esines (millal?) (kus?) tuukrina.

.....
.....

6. (Kelle? kes?) tegutseb näitlejana (mis ajast?) (kus?).

.....
.....

7. (Kes?) külastas turistina (millal?) (mida?).

.....
.....

B. Koosta küsimusi lause kohta.

Näiteks:

Kes kasutas ...?

Mida kasutas ...?

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-na** väljendab

- olekut, **kellena keegi midagi tegi või töötas** (*töötas lenduri/na*);
- aega, **millal tegevus toimus** (*jooksis noore/na*);
- mingit asja, eset **kasutatakse teise asemel** (*mida millena*) (*kasutas uiskude/na*).

63. Moodusta sõnaühendeid.

A.

.....
 töötab (**kellena?**)

.....
 hüples (**kuidas?**)
 (**millena?**)

.....
 õppis (**millal?**)

rebased
 esinesid (**kellena?**) kassid
 kangurud

B.

	<i>hea arst</i>	<i>hea arstina</i>
tegutseb (<i>kellena?</i>)	tubli masinist
	asjalik õmbleja
	püüdlük õppija
<hr/>		
	väikesed kassid
esinesid (<i>kellena?</i>)	kavalad rebase
	möllavad jõmpsikad
	ulakad poisiklutid

64. A. Loe laused. Täienda lauseid tegusõnadega.

1. Paul **esines** karnevalil **Karlssonina**.
2. Katrin õppis ülikoolis arstiks, nüüd ta **arstina**.
3. Kalmer õppis kutsekoolis kokaks, kuid nüüd
ta **pagarina**.
4. Kohev lumi puuksi **koheva vaibana**.
5. Peep juba **lapsena** tennist mängima.
6. Liina vana T-särki **tolmulapina**.

B. Kirjuta välja sõnaühendid, eralda nimisõnadel sõnalõpp, esita küsimus koos põhisõnaga.

esines Karlssoni/na – esines ?

.....
.....
.....
.....
.....

65. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. Vanasti **kasutati** hanesulge (sulepea). 2. (Laps) **oli** ta **käinud** nii muusikakoolis kui ka kunstiringis. 3. Jõulunäidendis **esinesid** meie klassi tüdrukud (lumehelbed). 4. Võimlemistunnis **tammusid** mõned õpilased (karud). 5. Üks viienda klassi tüdruk käib akrobaatikaringis, ta **on võimeline** (pajuvits) **painduma**. 6. Poisid **kasutasid** suurt küna (paat). 7. Väike Triinu **kasutas** supilusikat liivakastis (kühvel).

66.A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. Hunt **on kohastunud** (*milleks?* – elu) (*kus?* – mets). 2. (*Kelle?* – hunt) (*milleks?* – pesa) **on** urg. 3. (*Millal?* – aprill) **sünnib** loomal viis kuni seitse (*keda?* – kutsikas). 4. (*Kellel?* – hundikutsikad) **on** sündides karv (*kus?* – selg). 5. Kuu aega **toituvad** pojad (*millest?* – emapiim). 6. (*Mis ajast?* – sügis) alates **käivad** pojad koos vanematega (*kus?* – jaht). 7. (*Kellel?* – hundid) **on** väga hea nägemine ja kuulmine. 8. (*Millal?* – talv) **liiguvad** hundid (*kuidas?* – kari).

B. Harjuta lausete õigekirja etteütlemise järgi.

Kellega? Millega? + GA

67. Loe sõnaühendid.

kellega?

läks arsti/ga – arstide/ga

↑ läks *kellega?*

Sõnavormid arstiga – arstidega
väljendavad **kellegagi koos olemist.**

millega?

töötab luua/ga – luudade/ga

↑ töötab *millega?*

Sõnavormid luuaga – luudadega
väljendavad **vahendit või abinõu, millega midagi tehakse.**

millega?

tegin töö nädala/ga

↑ tegin *mis ajaga?*

Sõnavorm nädalaga väljendab **tegevuseks kuluvat aega.**

millega?

ütles uhkuse/ga

↑ ütles *kuidas?*

Sõnavorm uhkusega väljendab **tegevuse toimumise viisi.**

68. A. Loe ja selgita lausete tähendust.

1. Hannes **süütas** kaminas tule **ühe tikuga**.
2. Toivo **teatas röömuga**, et ta läheb pühapäeval Otepääle suusatama.
3. Ruudi **võitis** tüdrukute poolehoiu **viisaka käitumisega**.
4. Madis **läks sõbraga** uisutama.
5. Poisid **tegid** tabureti **valmis nelja tunniga**.
6. Vanemad **söitsid** Egiptusesse puhkama **lennukiga**.

B. Rühmita sõnaühendid küsimuste alla.

<input type="text"/> <i>kellega?</i>	<input type="text"/> <i>millega?</i>	<input type="text"/> <i>mis ajaga?</i>	<input type="text"/> <i>kuidas?</i>

69. A. Loe sõnaühendid. Jätka rühmitamist eelmisse tabelisse.

värvis pintsliga, sõidame bussiga, jooksis koeraga,
 lõpetas töö tunniga, vestlesid sõpradega, sai valmis kuuga,
 läheme jalgratastega, lahkus nutuga, lõppes aplausiga,
 lõpetab seitsme kuuga, vestlevad kaaslastega, loeb huviga

B. Jooni nimisõnad, eralda sõnalõpp. Kirjuta välja sõnatüvi ja algvorm.

pintsl – *pintsel*

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-ga** väljendab

- kellegagi **üheskoos olemist** (*puhkab sõbra/ga*);
- **vahendit** või **abinõu** (*sõitis auto/ga, pühkis luua/ga*);
- tegevuseks kuluvat **aega** (*sai valmis tunni/ga*);
- tegevuse **viisi** (*jutustab hasardi/ga*).

70. A. Moodusta sõnaühendeid.

B. Moodusta sõnaühenditega lauseid.

	(liinibussid)	(aeglased liinibussid)
sõitsid (millega?)	(elektrirongid)	(uued elektrirongid)
	(trammid)	(vana-aegsed trammid)

	(vesivärvid)	(vedelad vesivärvid)
katab pinda (millega?)	(värvipliiatsid)	(pehmed värvipliiatsid)
	(tapeediliim)	(lõhnav tapeediliim)

	(sõbrad)	(parimad sõbrad)
sõitis (kellega?)	(tüdrukud)	(tuttavad tüdrukud)
	(klassikaaslased)	(mõned klassikaaslased)

	(rõõm)	(suur rõõm)
vastas (kuidas?)	(põlgus)	(varjatud põlgus)
	(naeratus)	(lai naeratus)

	(aastad)	(üks aasta)
remondib ära (mis ajaga?)	(nädalad)	(mõni nädal)
	(suvekuud)	(soojad suvekuud)

71. Loe sõnaühendid.

vestlesid (*kellega?* – vend ja õde) – vestlesid venna ja õega

vestlesid (*kellega?* – poisid ja tüdrukud) –

vestlesid poiste ja tüdrukutega

vestlesid (*kellega?* – soomlased ja sakslased) –

vestlesid soomlaste ja sakslastega

PANE TÄHELE!

Käändelõpp **-ga** liitub ainult **viimasele sõnale**.

Õmblesid *millega?* (nõel ja niit)

Töötasid *millega?* (labidas ja reha)

(saag ja kirves)

(haamer ja tangid)

Sõitsid *millega?* (buss ja rong)

(trollibuss ja trammid)

(autod ja laev)

72. A. Loe laused. Moodusta vajalikud sõnavormid.

Kirjuta laused vihikusse.

1. Tüdrukud **suundusid** uisuväljakule (*kuidas?* – aeglane kõnd).

.....

2. Poisid **läksid** tüdrukutele järele (*kuidas?* – suur jook).

.....

3. (*Millal?* – pakaselise ilm) **võib** väljas kergesti külmetuda.

.....

4. Uisutamiseks järvejääl **varusta** ennast (*millega?* – sall ja kindad).

.....

5. Tüdrukud **paistavad silma** (*millega?* – kirevad säärised ja peapaelad).

.....

6. Poisid **uhkustavad** järvejääl (*millega?* – keerulised trikid).

.....

7. (*Mis ajaga?* – kaks tundi) **tüdinesid** lapsed uisutamisest.

.....

8. Pärast uisutamist **pese** end duši all (*millega?* – seep ja soe vesi).

.....

B. Esita lausete kohta küsimusi.

Kasuta küsisõnu: *kuhu?, kust?, kuidas?, millal?, millega?, mis ajaga?*

Kelleta? Milleta? + TA

73. Loe sõnaühendid.

kelleta?

läksid venna/ta – vendade/ta

↑ läksid *kelleta?*

Sõnavormid vennata – vendadeta
väljendavad **isiku** (venna) **puudumist**.

milleta?

töötab luua/ta – luudade/ta

↑ töötab (*kuidas?*) *milleta?*

Sõnavormid luuata – luudadeta
väljendavad **esemete puudumist**
(ilma luuata).

milleta?

tegi tööd

vaheaja/ta

↑ tegi (*kuidas?*) *ilma milleta?*

Sõnavorm vaheajata väljendab
mingi olukorra puudumist.

74. Loe ja selgita lausete tähendust.

1. Kaarel **loeb** raamatut **prillideta**, aga kaugele vaatab ta prillidega.
2. Tädi Rita **sai hakkama luuata**, ta pühkis trepi puhtaks harjaga.
3. Mehed **tegid** pool päeva tööd **puhkepausita**.

75. Moodusta sõnaühendeid.

- lahkuvad (*kelle*ta? – vend),
seega lahkuvad (*kelle*ga? – õed)
- lahkuvad (*kelle*ta? – õde),
seega lahkuvad (*kelle*ga? – ...)
- lahkuvad (*kelle*ta? – poisid),
seega lahkuvad (*kelle*ga? – ...)
- vaatavad (*mille*ta? – prillid),
kuid vaatavad (*kuidas*? – ...)
- vaatavad (*mille*ta? – eriline huvi),
kuid vaatavad (*kuidas*? – ...)

PEA MEELES!

Sõnavorm lõpuga **-ta** väljendab

- kellegi või millegi **puudumist** (*jalutab ilma koera/ta, läks ilma auto/ta, vaatas ilma prillide/ta*).

76. A. Loe laused. Moodusta vajalikud sõnavormid.

1. Liina läks poodi torti ostma, aga **tuli tagasi** (*mille*ta? – tort).
2. Me **ei kujuta ette** elu (*kelle*ta? – sõbrad).
3. Põlevat küünalt **ei tohi jätta** (*mille*ta? – valve).
4. Kurb **oleks** kevadine loodus

(*kalleta?* – laululinnud). 5. Vanaema **nägi** väikest kirja (*milleta?* – prillid) lugeda. 6. Mihkel **läks** kalale (*milleta?* – vanemate luba). 7. Poisid **tegid** eile tööõpetuse tunnis tööd (*milleta?* – vaheaeg). 8. Õpilased **ei jaks** (*milleta?* – söögivahetund) koolipäeva lõpuni **töötada**.

B. Kirjuta välja moodustatud sõnavormid koos põhisõnadega. Täienda sõnaühendeid veel kahe sõnaga.

tuli tagasi tordita, kringlita, vihikuta;

ei kujuta ette elu

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Jooni sõnaühendid, mille kohta saab küsida **kuidas?**

77. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. Kultuurtaimed **on tekkinud** (*millest?* – metsikud taimed).
2. Tuhandeid aastaid tagasi **hakkasid** inimesed taimi (*milleks?* – toit) **kasvatama**.
3. (*Milleks?* – kasvatamine) **valiti** (*missugused?* – parem maitse) taimed.
4. (*Mis ajaga?* – aastad) taimed **muutusid**.
5. (*Millest?* – metsõunapuu) **arenes** aedõunapuu.
6. Metsporgandid **muutusid** (*milleks?* – aedporgandid).
7. Inimesed **kasvatavad** kultuurtaimi (*kus?* – aiad ja põllud).
8. (*Millal?* – tänapäev) **ei suuda** kultuurtaimed kasvada (*millela?* – inimese hoolitsus).
9. Inimese (*millest?* – hoolitsus) ilma jäänud kultuurtaimed (*kus?* – loodus) **hävivad**.

B. Koosta lausete kohta lüngas olevatest sõnadest lähtuvaid küsimusi. Kirjuta küsimused.

1. Millest on tekkinud ?
2.
.....
3.
.....
.....
4.
5.

6.

7.

8.

.....

.....

.....

9.

.....

.....

.....

78. Moodusta sõnaühendeid, mis

• väljendavad kohta

(kus?)sl,
liikusid (kust?)lt (kuhu?)le
(kust?)st (kuhu?)sse
(milleni?)nini

• väljendavad aega

(millal?)ls
liikusid (mis ajaga?)gaga
(mis ajani?)nini
(mis ajast?)st (mis ajani?)ni

79. A. Loe sõnavormid.

B. Eralda sõnavormidel sõnalõpud.

C. Rühmita sõnavormid, mille kohta on tabelites küsimused.

1. • peeglist, peeglisse, peeglit, peeglis, peeglit, peeglile
• mäenõlvalt, mäenõlvale, mäenõlvasse, mäenõlval, mäenõlvast, mäenõlvas
• lauasahtlisse, lauasahtlilt, lauasahtlist, lauasahtlil, lauasahtlile, lauasahtlis

<i>Millesse?</i>	<i>Milles?</i>	<i>Millest?</i>

<i>Millele?</i>	<i>Millel?</i>	<i>Millelt?</i>

2. • pudruks, põõsasse, arstideks, lauale, lapsele, koerasse, vihikusse, poistele, tuhaks

<i>Kellele?</i>	<i>Millele?</i>	<i>Kellesse?</i>

<i>Millesse?</i>	<i>Kelleks?</i>	<i>Milleks?</i>

3. • vurrina, sõduriks, vanemateta, liblikal, klassikaaslastega, kastaniteni, kassidele, klaaskaunist, kokaks, peakokana, metsääreni, sõpradega, linnulauluta, lenduritel

<i>Kelleks?</i>	<i>Kellena?</i>	<i>Kellega?</i>

<i>Milleta?</i>	<i>Kellel?</i>	<i>Milleni?</i>

- Mis sõnavormide kohta ei olnud küsimust? Jooni need sõnad. Esita küsimus joonitud sõnavormidele.
- Jätka suuliselt tööd õpetaja etteütlemise järgi.

80. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse.

1. Kaamelid **on** väga (ahne jooja).
2. Nad **on kohastunud** (elamine) (kõrb).
3. Suured loomad **suudavad** (kümme minutit) **ära juua** sada (liiter) vett.
4. (See veevaru) **saavad** nad üsna kaua **hakkama**.
5. **Ei vasta** (tõde), et kaamelid **kannavad** (vesi) (oma küürud).
6. (Aastad) **on** neil **arenenud** eripärane nina.
7. Inimese (nina) **väljub** õhk niiskena.
8. Nii **läheb** palju (vesi) (organism) **kaduma**.
9. Selles veendumiseks **piisab** (jahe aknaklaas) (hingamine).
10. (Kaameli nina) **filtreeritakse** (õhk), mida ta välja hingab.
11. Nina **eraldab** õhust (niiskus).
12. Nii **ei kaotagi** kaamelid hingamisel (vesi) (organism).

81. A. Loe laused. Kirjuta õigesti vihikusse

1. Viisk **läks** (hommik) (Tartu Viljandi). 2. Ta **reisis** koos (Põis ja Õlekõrs). 3. Nad **sammusid** (õhtu). 4. Kella (seitse) **jõudsid** nad (Emajõgi) ja **ei saanud** (lai veekogu) üle. 5. Viisk arvas, et nad **saavad** ilma (vaev) (teekond) jätkata. 6. Ta **soovitas** Põit **kasutada** (laev). 7. Kõrs **sobis** tema arvates hästi (mast). 8. Ta ise **tegutses** (giid), kuid nüüd **hakkas** (laevnik). 9. Kõrs **heitis** pikali ja oli sõpradele (sild). 10. Viisk **astus** esimesena (sild). 11. Raginal **murdus** sild (pool) ja mõlemad **kukkusid** (vesi). 12. Põis **hakkas** (süda) naerma, kuni **lõhkes** (pauk).

B. Leia aega väljendavad sõnad. Jooni ja kirjuta välja. (3 sõna)

.....

.....

C. Leia kohta väljendavad sõnad. Jooni ja kirjuta välja. (6 sõna)

.....

.....

D. Leia tegevuse viisi (*kuidas?*) väljendavad sõnad. Jooni ja kirjuta välja. (5 sõna)

.....

.....

TEGUSÕNA

Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad

Tuleta meelde 5. klassis õpitut.

Tegusõnad tähistavad

- **kellegi või millegi tegevust** (*linnud lendavad, lennuk maandub*);
- **seisundit** (*laps rõõmustab, lill kuivab, vesi voolab*);
- **kõnelemist** (*õpetaja seletab, õpilane jutustab*).

Tegusõnad vastavad küsimustele

mida teeb?, mida teevad?, mida tegi?, mida tegid?

(*süütasid, rõõmustab, otsisid, seletas, ütles, kurvastas, ehmatasid, säravad, käisid, sõbrustasid, liikusid, närub, keerutas, matkasid, käskis, põhjendavad, lobiseb*).

1. Loe eelmise kasti seest tegusõnad. Rühmita. Täida tabel.

Sõna väljendab kellegi/millegi tegevust	Sõna väljendab kellegi/millegi seisundit	Sõna väljendab kellegi kõnelemist
süütasid		

2. A. Loe laused. Jooni tegusõnad.

1. Jahimehed lähevad suuskadel taigasse.
2. Seal elavad nad jahionnides. 3. Vilunud kütid korraldavad sooblijahti. 4. Soobel teeb oma elukohta mitu väljapääsu.

5. Kiiresti poeb väärtuslik loomake urgu või puunottide alla. 6. Kütid piiravad tema elupaiga võrkudega. 7. Mõnikord närib loom võrgud läbi.
8. Siis jahisaak põgeneb. 9. Jahimehed jäävad oma saagist ilma.

B. Kontrolli, kas joonitud sõnade abil saab vastata küsimusele *mida teeb? mida teevad?*. Rühmita tegusõnad küsimuse alusel.

<i>Mida teeb?</i>	<i>Mida teevad?</i>
	lähevad

C. Esita küsimusi koos põhisõnaga tegevuse täpsustamiseks. Kasuta küsisõnu: *mis?, mida?, mille?, kus?, kuhu?, kuidas?, millal?, millest?*.

lähevad *kuhu?* – ..lähevad taigasse ..
millal? – ..
kellega? – ..

elavad *kus?* – ..elavad jahionnides ..
kuidas? – ..

3. A. Loe laused. Ringita tegusõnad.

1. Vaenelaps kasvas peres koos temavanuse peretütrega.
2. Peretütar laiskles päevast päeva.
3. Ta ei viitsinud üldse tööd teha.
4. Peretütart ei armastanud külas keegi.
5. Vaenelaps meeldis kõikidele inimestele.
6. Võõrasema vihkas vaeslast.
7. Võõrasema tahtis vaeslapsest lahti saada.
8. Kord talvel kutsus ta vaeslapse enda juurde.
9. Võõrasema saatis vaeslapse metsa maasikale.
10. Õues aga paukus käre pakane.

(Eesti muinasjutu järgi)

B. Kirjuta välja tegusõnad, mis väljendavad kellegi/millegi seisundit. (8)

.....

.....

.....

C. Rühmita tegusõnad küsimuste alusel.

Mida tegi? – kasvas

.....

Mida ei teinud? –

.....

D. Leia kaks tegusõna eitavat vormi. Kirjuta.

.....

.....

4. Loe sõnad. Täienda loetelu valikuks antud sõnadega.

närbub, kuivab, kasvab, kõduneb, lõhnab, mühiseb, külmub, sulab, saastub, avaneb, praguneb, helgib, valmib, kulub, värvub

mida teeb?

Mida lill teeb? Lill **õitseb**,

.....

Mida jää teeb? Jää puruneb,

.....

Mida jõgi teeb? Jõgi vahutab,

.....

Mida riie teeb? Riie ripub,

.....

Mida õis teeb? Õis närbub,

.....

5. A. Loe laused. Ringita tegusõnad.

1. Ema rääkis väikesele tütrele muinasjuttu. 2. Tüdruk küsis huvitavaid küsimusi. 3. Ema vastas. 4. Nad vestlesid kaua. 5. Ema ja tütar arutasid muinasjutumaal toimunud sündmusi. 6. Õhtul ütles tütar, et ta loeb ise raamatuid. 7. Tütar jutustas emale loetud põnevaid lugusid. 8. Ema kiitis tütart. 9. Ta kõneles ka raamatute lugemise tähtsusest. 10. Lõpuks sosistas ta tütrele: „Head ööd!“.

B. Kirjuta välja sõnad, mis väljendavad ema ja tütre kõnelemist (tegusõnad).

rääkis,

.....

PANE TÄHELE!

Samal sõnal võib olla mitu tähendust.

6. Loe laused paarikaupa. Otsusta, kumb jämedalt trükitud sõnadest on tegusõna. Tõmba tegusõnale kaks joont alla.

1. Öösel hakkas **sadama** pehmet lund.

Tallinna **sadama** kai ääres randus uhke reisilaev.

2. Vedel kreem **valgus** ühtlaselt üle koogi.

Ereda päikese **valgus** pimestas autojuhti.

3. Mõisnik **piinas** sageli talupoegi.

Kellelegi ei meeldi elada valus ja **piinas**.

4. **Poe** aknal seisis pilkupüüdvad mannekeenid.

Karl, **poe** kiiresti teki alla!

5. Koosta lauseid antud sõnadega.

reisid (*Missugused reisid?*)

.....

(*Kuhu sa reisid?*)

.....

rikkus (ehk varandus)

.....

(rikkus midagi ära?)

.....

muutus (muutus missuguseks?)

.....

(toimus missugune muutus?)

.....

Tegusõna muutevormid

6. Loe tegusõna oleviku-vormid.

Loe mineviku-vormid.

mina korista/**n**

sina korista/**d**

tema korista/**b**

meie korista/**me**

teie korista/**te**

nemad korista/**vad**

mina korista/**si**/**n**

sina korista/**si**/**d**

tema korista/**s**

meie korista/**si**/**me**

teie korista/**si**/**te**

nemad korista/**si**/**d**

7. Loe küsimus. Täida tabel küsimuste alusel.

Eralda pöördelõpp, jooni tüvi.

	kes?	uju/ma	võimle/ma
<i>Mida tee/n?</i>	mina	<u>uju</u> / n	<u>võimle</u> / n
<i>Mida teed?</i>
<i>Mida teeb?</i>

Mida teeme?

Mida teete?

Mida teevad?

Mida tegime?

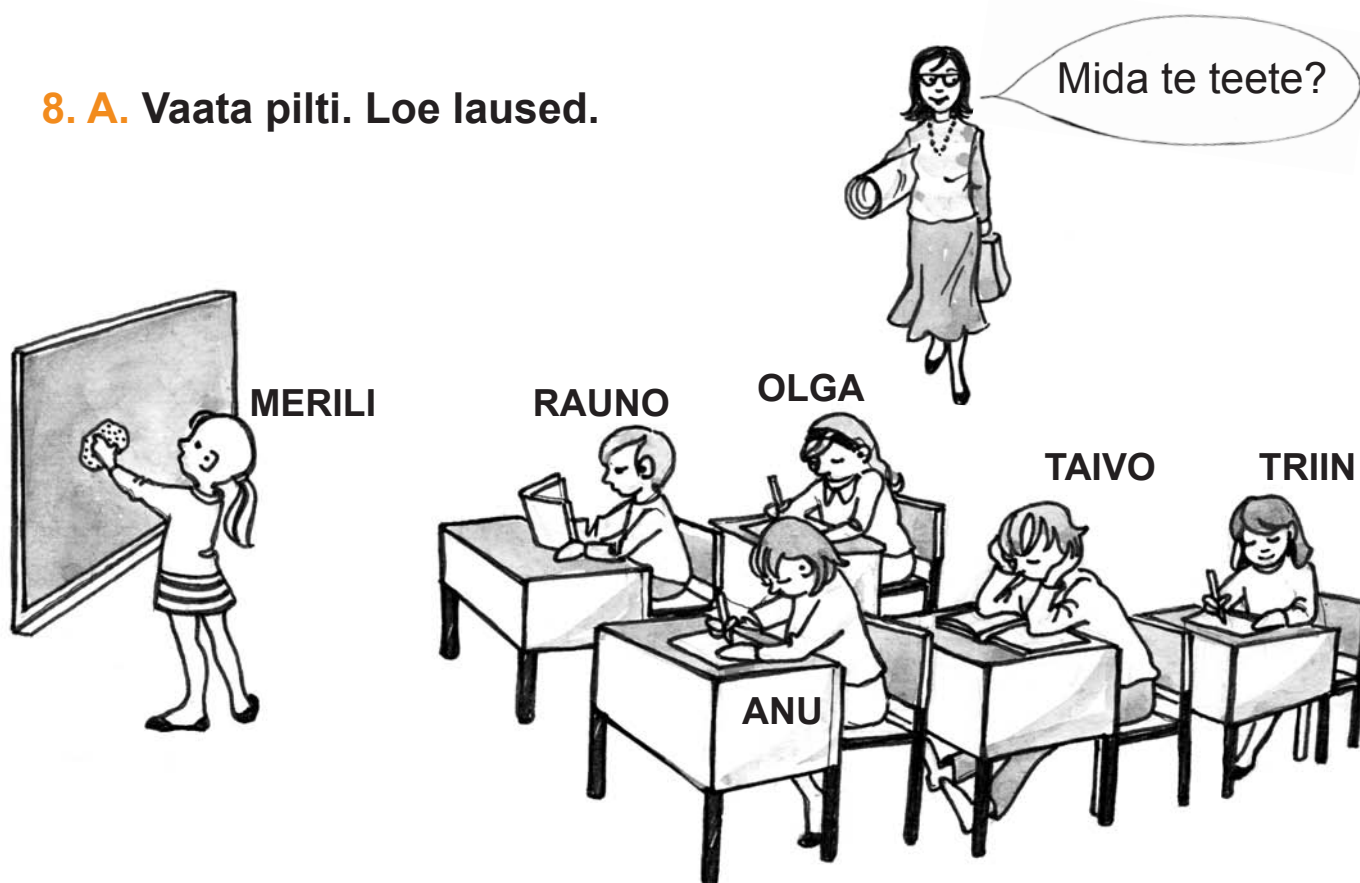
Mida tegite?

Mida tegid?

Mida tegin?

Mida tegi?

8. A. Vaata pilti. Loe laused.

Õpetaja astub klassi ja küsib: „Mida te teete?“

Õpilased vastasid läbisegi: „Mina loen.“, „Mina ka loen.“, „Tema puhastab tahvlit.“, „Meie kirjutame.“, „Nemad loevad.“, „Nemad kirjutavad.“.

**B. Otsusta iga vastuse puhul: kes võis vastata?
Kelle tegevusest rääkis? Täida tabel.**

	Kes võis vastata?	Kelle tegevuse kohta vastas?
Mina loen.		
Mina ka loen.		
Tema puhastab tahvlit.		
Meie kirjutame.		
Nemad loevad.		

C. Jätka arutelu.

1. Mida tegid tüdrukud?
2. Mida tüdrukud õpetajale vastasid?
3. Mida vastas Anu?
4. Mida tegid poisid?
5. Mida vastas Rauno?
6. Kes võis rääkida Merili tegevusest?
7. Kuidas Merili võis vastata?

TULETA MEELDE!

Vestluses me ei korda alati nimesid. Nimede asemel saab kasutada **asesõnu**:

**mina (ma), sina (sa), tema (ta),
meie (me), teie (te), nemad (nad).**

- mina** sõida/n – keegi räägib iseenda tegevusest
(*rääkija ja sõitja on sama isik*)
- sina** sõida/d – keegi räägib kaaslane tegevusest
(*kaaslane on sõitja ja kuulaja*)
- tema** sõida/b – keegi räägib kaaslanele kolmanda tegevusest
(*kõneleja, sõitja ja kuulaja on eri inimesed*)
- meie** sõida/me – keegi räägib iseenda ja oma kaaslase tegevusest
(*kõneleja on ka üks sõitjatest*)
- teie** sõida/te – keegi räägib kaaslane tegevusest
(*kaaslane on kuulaja ja sõitja, sõitjaid on mitu*)
- nemad** sõida/vad – keegi räägib kaaslasega vesteldes teiste tegevusest
(*sõitja ei ole rääkija ega kuulaja*)

**9. Loe laused. Jooni tegusõnad.
Kirjuta lünkadesse sobivad asesõnad.**

„Mida **sa teed** seal?“ küsis Anu Peetrilt.

„..... kirjutan sõpradele meilikirja,“ vastas Peeter.

„Kus elavad?“ küsis Anu edasi.

„..... elavad Kuressaares. tahame klassiga Saaremaale
ekskursioonile sõita,“ teatas Peeter.

„Millega sõidate?“ päris Anu.

„Õpetaja arvas, et saab meile bussi tellida.“

„Kas saan ka kaasa sõita?“ huvitus Anu.

„..... pean seda õpetaja käest küsima. Kui lubab, siis pead ka ema käest küsima.“

„..... lubab mind kindlasti,“ arvas Anu.

„..... arvan ka nii. Aga peame enne teada saama, kas bussis kohti jätkub ja kas mu klassikaaslased sellega nõus on,“ lõpetas Peeter jutu.

KAS ON MEELES?

Esemetest ja asjadest rääkides kasutame tekstis sõnu

see, selle, seda ja **need, nende, neid** jne.

Näiteks:

1. Käisin eile raamatupoes. 2. **See** (*pood*) on mu kodu lähedal.
3. Otsin **sealt** (*poest*) kolm Mika Keräneni raamatut. 4. **Need** (*raamatud*) meeldivad mulle väga. 5. Ma tahtsin **neid** (*raamatuid*) kangesti endale saada. 6. Eriti huvitav on „Varastatud oranž jalgratas“.
7. **See** (*raamat*) on tõeline põnevik. 8. **Selle** (*raamatu*) lugemist ei saa pooleli jätta.

10. Loe laused.

Vali lünka sobiv asesõna (*ma, sa, ta, me, te, nad, see, need*).

1. Kadriorg on Tallinna kõige ilusam **park**. 2. **See** (*park*) rajati tsaar **Peeter I** korraldusel. 3. (Peeter I) andis korralduse **pargi**

rajamiseks juba 1718. aastal. 4. Peeter I nimetas (pargi) hiljem oma naise auks Jekaterintaliks. 5. Tänapäeval on park tuntud **Kadrioru pargi** nime all. 6. (Kadrioru park) köidab pealinna külalisi maalilise aia ja kauni Luigetiigiga. 7. Luigetiigi juures asub ausammas lauluisa **Kreutzwaldile**. 8. (Kreutzwald) kirjutas eesti rahvaeepose „Kalevipoeg“.

11. A. Loe laused. Tegevus toimub olevikus. Nimeta tegusõnad. Jooni sõnad, mille järgi otsustad tegusõna vormi. Kirjuta õiged tegusõna lõpud.

1. Teadlased **korralda**..... Arktika uurimist. 2. See uurimus **võimalda**..... abistada meremehi ja põdrakasvatajaid. 3. Teadlased **vaatle**..... lund ja jääd, nad **tee**..... seda iga ilmaga. 4. Teadlased ise **kirjelda**..... oma tegevust: 5. „Me **määra**..... tuule kiirust ja **jälgi**..... jää liikumist. 6. Neid andmeid **kasuta**..... ära teie, laevakaptenid ja lendurid. 7. Vaatlused **aita**..... ennustada ilma kogu piirkonnas.“

B. Rühmita tegusõnad küsimuste alusel.

Mida teevad? (5)
Mida teeb? (1)
Mida teeme? (2)
Mida teete? (1)

Tegusõna eitavad vormid

Eituse väljendamiseks paneme tegusõna eitavasse vormi.

<i>laulab</i>	–	<i>ei laula</i>
<i>laulis</i>	–	<i>ei laulnud</i>
<i>suusatavad</i>	–	<i>ei suusata</i>
<i>suusatas</i>	–	<i>ei suusatanud</i>
<i>hööveldab</i>	–	<i>ei höövelda</i>
<i>hööveldas</i>	–	<i>ei hööveldanud</i>
<i>oleme näinud</i>	–	<i>ei ole näinud</i>
<i>tahtsime õppida</i>	–	<i>ei tahtnud õppida</i>

Jätka eitavate vormide moodustamist õpetaja etteütlemise järgi.

12. Moodusta mineviku-vormid.

A.

Olevik	Minevik	
	Jaatus	Eitus
(see) krõbiseb	see krõbises	see ei krõbisenud
ma sõidan		
sa peatud		
ma ujun		
sa saabud		
ta külmub		
see näitab		
ta kardab		

B.

Olevik	Minevik	
	Jaatus	Eitus
need seisavad		
me lõpetame		
te sarnanete		
need peegelduvad		
te imetlete		
me veame		
nad esinevad		

13. Loe laused. Märki tegusõnad.

Moodusta tegusõnadest eitav vorm. Täida lüngad.

1. Kääbuskask kasvab tundras.

Kääbuskask **ei kasva** kõrbes.

2. Puud elavad kümneid aastaid.

Aia-ilutaimed kümneid aastaid.

3. 7. klass sõidab homme loodusmuuseumi.

.....

4. Mina hoolitsen sellel nädalal klassis lillede eest.

.....

5. Meie oleme juba näinud 3D filmi „Lõvikuningas“.

.....

6. Mulle meeldis matkapäev rabas.

.....

Olevik ja minevik

Minevik

AJATELG

X

MÖÖDUNUD AEG

**tegevus
on toimunud**

eile
eelmisel nädalal
eelmisel aastal
enne seda
veelgi varem

KÕNELEMISE HETK

**tegevus
kestab**

praegu
nüüd
(sel hetkel)
(sel ajal)

TULEVIK

**tegevus
saab toimuna**

homme
järgmisel nädalal
järgmisel aastal
pärast seda

Näiteks:

Eile **ostsin** raamatu.

Ma **lugesin** sellest viis lehekülge.

Praegu **loen** ma raamatut edasi.

Homme **lõpetan**
ma raamatu lugemise.

13. A. Loe laused. Märki tegusõnad.

Otsusta, kas räägitakse praegu toimuvast (olevikus) või millalgi varem (minevikus) toimunud sündmusest.

1. Kevadel käisin külas oma sugulasel Viktoril.
2. Ta elab oma perega Peterburis.
3. Viktor töötab laeval kokana.
4. Ühel päeval võttis ta mind

endaga kaasa. 5. Sõitsime mööda Neeva jõge Laadoga järvele.
 6. Järv lainetas nagu meri. 7. Vesi Laadoga järves on puhas.
 8. Järve põhjas nägime isegi väikesi kive. 9. Järves elab palju kalu.
 10. Mööda Laadogat sõidavad suured laevad. 11. Järve suubuvad
 mitmed jõed. 12. Mina jäin reisiga väga rahule. 13. Lubasin
 sugulastele jälle neile külla minna.

B. Rühmita tegusõnad, täida tabel.

	Minevik <i>tegevus toimus varem</i>	Olevik <i>kõnelemise aeg tegevus praegu kestab</i>
1	käisin	<i>käin</i>
2	elas	elab
3		töötab
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		

Minevikuvormide moodustamine

14. A. Loe.

<i>ma</i> -vorm	Lihtmineviku tunnus	Tegusõna minevikuvorm
(hakkama) [] + ma		
käi/ma	-si-	ma käi/ si /n
käi/ma	-si-	sa käi/ si /d
käi/ma	-s	ta käi/ s
käi/ma	-si-	me käi/ si /me
käi/ma	-si-	te käi/ si /te
käi/ma	-si-	nad käi/ si /d

B. Jätka eeskuju järgi

[] -**si**- []

ehita/ma ehita/**si**/n

muretsema

keerutama

haigestuma

hoiatama

[] -**is**

kost/ma kost**is**

paistma

laitma

kestma

võitma

[] -**i**- []

pese/ma pes/**i**/me

tulema

olema

saama

15. A. Märki tegusõnad. Otsusta, kas räägitakse olevikus või minevikus toimunud tegevusest.

B. Muuda aeg vastupidiseks (olevikuvormid minevikuvormideks). Kirjuta laused vihikusse.

1. Eleriin satub Internetis surfates ühe toidublogi peale.
2. Seal kirjeldab 19-aastane neiu oma tegemisi.
3. Ta tahab hakata dieeti pidama.
4. Modell toitub vaid puuviljadest.
5. Ta sööb päevas mõnikord ainult ühe õuna.
6. Liha ja leiba ei söö ta üldse.
7. Modell kardab oma kehakaalu tõusu.
8. Tegelikult näeb ta väga kõhn välja.
9. Siiski tahab ta veel mõne kilogrammi võrra kergem olla.

16. A. Märki tegusõnad. Otsusta, kas räägitakse olevikus või minevikus toimunud tegevusest.

B. Muuda aeg vastupidiseks (minevikuvormid olevikuvormideks). Kirjuta harjutus vihikusse.

1. Ma ootasin väga neljapäeva.
2. Me läksime teatrisse bussiga.
3. Saal pimenes.
4. Ainult lava ees orkestriruumist paistis nõrka valgust.
5. Dirigent tõstis taktikepi.
6. Eesriie oli alles kinni.
7. Muusika mängis.
8. Näitlejad tegutsesid eesriide aga.
9. Publik kuulas väga vaikselt.
10. Mõned tüdrukud sosistasid ja kihistasid naeru.
11. Nende sosistamine segas muusika kuulamist.

17. A. Märgi tegusõnad.

B. Muuda laused nii, et need väljendaksid samasuguse sündmuse toimumist järgmisel kuul.

C. Kirjuta harjutus vihikusse.

1. Nädalavahetusel toimusid Tartus tali-triatloni võistlused. 2. Võistlus algas jooksmisega. 3. Võistlejad jooksid kaks ringi. 4. Ujuda talvel ei saa. 5. Ujumise asemel oli kavas suusatamine. 6. Triatloni viimase alana toimus rattasõit lumel. 7. Korraldajad tähistasid viie kilomeetri pikkuse ringi punaste nooltega. 8. Sportlastel tuli rattaga kolm ringi sõita. 9. Paljud sportlased kaebasid, et ratta käiguvahetaja külmaga ei tööta. 10. Mõned võistlejad pidasid triatloni põnevamaks osaks just rattasõitu.

Kontrolli: Üks lause jääb muutmata. See lause on number

18. Loe laused. Jooni tegusõnad. Paranda vead.

Killukeesi ajaloost

1. 1695. aasta suvel sajab nädalate kaupa. 2. Vili jääb koristamata ja mädaneb põllul. 3. Öökülmad algavad vara ja hävitavad ülejäänud saagi. 4. Vastu kevadet lõppevad inimestel toiduvarud. 5. Mõisnikud kihutavad talupojad mõisast minema. 6. Väheseks jääb ka Rootsi riigi abi. 7. Mõisnikud annavad saadud vilja ainult peremeestele. 8. Algab üldine näljahäda.

Tegusõna liitvormid

19. Loe laused.

1. Mina **olen** sulle korduvalt **helistanud**.
2. Meie **oleme** filmi Mamma Mia mitu korda **vaadanud**.
3. Ema **on** mitmest reklaamist **lugenud**, et Selveris on laadapäevad.

PANE TÄHELE!

Tegusõna liitvorme saab moodustada tegusõna **olema** abil.

Tegusõna liitvormidest muutub ainult tegusõna **olema**, põhisõna jääb muutmata.

oleme õppinud, olete arvestanud, on tegelenud

20. A. Loe tulpade ja ridade kaupa.

Jälgi tegusõna liitvormide moodustamist.

olen **+nud**

ma **olen** elanud

sa **oled** viibinud

ta **on** rääkinud

me **oleme** saavutanud

te **olete** ehitanud

nad **on** lubanud

olin **+nud**

ma **olin** elanud

sa **olid** viibinud

ta **oli** rääkinud

me **olime** saavutanud

te **olite** ehitanud

nad **olid** lubanud

B. Loe laused. Jälgi kas liitvormi sõnad on kõrvuti või mitte.

1. Õpetaja Tamm **on juhendanud** puutööringi juba viis aastat.
2. Õpetaja Tamm **on** puutööringi **juhendanud** juba viis aastat.
3. Juba viis aastat **on** õpetaja Tamm **juhendanud** puutööringi.

PANE TÄHELE!

Tegusõna liitvormi kuuluvad sõnad võivad olla lauses kõrvuti, aga vahel üksteisest kaugel.

21. A. Loe laused.

Leia ja jooni tegusõna liitvormid (*olema + -nud*).

1. Meie olime jõudnud juba 4. klassi, kui õpetaja meie kooli tuli.
2. Meil oli enne teda mitu klassijuhatajat olnud.
3. Me oleme sageli mõelnud, et meil on oma õpetajaga vedanud.
4. Meie klassijuhataja on lõpetanud Tartu Ülikooli.
5. Seal on ta õppinud viis aastat.
6. Enne õpinguid oli ta elanud Pärnus.
7. Meie kooli on ta tulnud kohe pärast ülikooli lõpetamist.
8. Ta on siin meid õpetanud kolm aastat.
9. Me oleme oma õpetajaga korraldanud palju üritusi.
10. Nende aastate jooksul oleme osalenud mitmetel võistlustel.
11. Meie klassi poistel on õnnestunud võita preemiareis Jääaja muuseumi.
12. Tüdrukud on korduvalt käinud AHHAA-keskuses.
13. Eriti on meile meeldinud ühised väljasõidud loodusesse.
14. Oleme mitmel korral seigelnud matkaradadel.
15. Kevadeks oleme planeerinud üheksa kilomeetri pikkuse matkaraja läbimise Värskas.
16. Meie klassist on kujunenud sõbralik kollektiiv.

B. Kirjuta välja tegusõnade liitvormid.

.....

.....

.....

.....

.....

22. A. Jooni tegusõna liitvormid.

1. Oli alanud koolivaheaeg. 2. Mõned mu sõbrad olid jäänud linna, aga paljud olid sõitnud maale. 3. Maal elavad lapsed olid hoopis linna tulnud. 4. Nemad olid soovinud oma suvepuhkuse linnas veeta. 5. Anni ja Saara olid saanud tööd. 6. Nad olid lubanud ajalehti müüa. 7. Tüdrukud olid tõusnud varakult ja olid end sisse seadnud bussijaamas. 8. Mõned varajased reisijad olid nende käest värskaid ajalehti ostnud. 9. Sõbrannad olid otsustanud pärast lõunat kinno minna. 10. Tüdrukud olid veendunud, et neil tuleb meeldiv suvepuhkus.

B. Kirjuta välja tegusõnade liitvormid.

.....

.....

.....

.....

.....

23. A. Muuda suuliselt harjutuses 21 tegusõna liitvormid vastupidiseks.

Näiteks: on lõpetanud – oli lõpetanud

B. Muuda suuliselt harjutuses 22 tegusõna liitvormid vastupidiseks.

Näiteks: oli alanud – on alanud

PANE TÄHELE!

nud-vormiga väljendatakse omadust (*missugune õpilane? – haigestunud õpilane*) või kunagi varem toimunud tegevust/seisundit (*mis oli juhtunud? – õpilane oli haigestunud*).

24. A. Loe laused.

B. Jooni tegusõna liitvormid, ringita omadust väljendavad sõnad.

1. Gripiviirused on endast juba märku andnud. 2. Kõige enam on viirused kimbutanud teise klassi õpilasi. 3. Sellest klassist on enamus õpilastest juba nädal aega puudunud. 4. Mõned vanema klassi õpilased on ka haigestunud. 5. Nakatunud õpilased on õppetööst eemale jäänud. 6. Õpetajad on nendele korraldanud õppimisvõimaluse kodus. 7. Haiglaravile jäänud lapsed vajavad paranemiseks vaikust ja rahu. 8. Haigusest paranenud õpilased peavad sporditunnist veel mõneks ajaks eemale jääma.

- **Esita küsimus *nud*-vormis sõnade kohta. (*Missugune? Mida on (oli) teinud?*)**

C. Kirjuta välja omadust väljendavad sõnad koos nende juurde kuuluvate sõnadega.

nakatu/nud õpilased,

.....

25. Loe laused. Rühmita.

1. Marek on lõpetanud (*mida on teinud?*) põhikooli.
2. Põhikooli lõpetanud poisid (*missugused poisid?*) läksid edasi õppima kutsekooli.
3. Rändurid on pikast matkast väsinud. 4. Väsinud rändurid heitsid puhkama. 5. Kui oled jõudnud sillani, oota teisi jäarele! 6. Sillani jõudnud matkajad istusid jõekaldale einestama. 7. Saabunud külalised kogunesid õuele. 8. Külalised olid tulnud viimase rongiga. 9. Päeva jooksul olime kohtunud paljude inimestega. 10. Aiandis töötanud poisid olid teeninud korraliku palga.

Mida on / oli teinud?

Missugune/missugused?

missugune / missugused ?

on lõpetanud..... lõpetanud poiss.....

.....

.....

.....

.....

.....

Umbisikulised vormid

26. Loe lausepaarid. Vasta küsimustele.

1. Numbrile 112 **helistatakse** vahel ilma tõsise põhjusega.
2. Inimesed **helistavad** numbrile 112 vahel ilma tõsise põhjusega.
 - *Kummast lausest saad teada, kes on helistajad?*
3. Ajakirjanikud **kirjutasid** ajalehtedes palju Tartu maratonist.
 - *Kes on kirjutajad?*
4. Ajalehtedes **kirjutati** palju Tartu maratonist.
 - *Kes on kirjutajad?*

Tegevust väljendatakse lauses mõnikord ka nii, et tegijat (või olijat) ei ole teada või seda ei nimetata.

kirjutatakse, helistatakse,

Sellises lauses on tegusõna **umbisikulises vormis**.

Tegija on nimetatud

helistab, helistavad

kirjutas, kirjutasid

on rääkinud

Tegija on nimetamata

helistatakse

kirjutati

on räägitud

PANE TÄHELE!

Tegusõnade **oleviku umbisikuliste vormide lõpus** on:

-kse (*tehakse, otsustatakse, valatakse*)

Tegusõnade **mineviku umbisikuliste vormide lõpus** on:

-ti (*tehti, otsustati, valati*)

on -tud (*on tehtud, on otsustatud*)

27. A. Loe laused.

1. Meie maakonnas **teha/kse** viimasel ajal palju teeremonti.
2. Meie maakonnas **teh/ti** möödunud aastal paljud teed korda.
3. Meie maakonnas **on** möödunud aastal palju teid korda **teh/tud**.
4. Teetöölised **on** meie maakonnas paljud teed korda **tei/nud**.

B. Märki lausete numbrid, milles tegijat ei ole nimetatud.

.....

- Kes teid remontisid?
- Mitmendast lausest seda teada said?

28. A. Loe lause. Jooni tegusõnad.

1. Kuivadel aladel pööratakse palju tähelepanu põldude niisutamisele.
2. Selleks on elanikud rajanud veehoidlaid. 3. Vett juhitakse põldudele torujuhtmetega. 4. Töölised kaevavad ka kanaleid ja kraave.
5. Põldude kaitseks istutatakse metsaribasid. 6. Metsas kasvavad puud aitavad pinnases niiskust kinni hoida. 7. Niisutamiseks mõeldud ühist süsteemi kasutatakse ka koduaedades kasvavate taimede kastmiseks.
8. Pikkadel põuaperioodidel lubatakse vett kastmiseks kasutada ainult öötundidel. 9. Inimesed tarbivad vett väga kokkuhoidlikult.

B. Täida tabel.

	On teada tegevus ja tegija		Tegevus on teada, tegijat ei nimetata	
	tegevus	tegija	tegija	tegevus
1	–	–	?	pööratakse
2	on rajanud	elanikud		–
3				
4				
5				
6				
7				
8				
9				

29. Loe laused. Jooni umbisikulises vormis olevad tegusõnad.

Vana kool

1. Vanasti võttis koolimajast ühe poole enese alla suur klassiruum.
2. Maja teise poole ruumid olid sisustatud koolmeistrile elamiseks.
3. Enamik lastest viibis koolis ka öösiti.
4. Ööbijad magasid klassitoas pörandal ölekottidel.
5. Söödi ainult külma toitu.
6. Sooja sööki saadi ainult kodus.
7. Vanaaegses vallakoolis käidi kolm talve.
8. Pärast seda võisid lapsed edasi õppida kihelkonnakoolis.
9. Maateaduses ehk geograafias õpiti peamiselt nimesid.
10. Kaardilt otsiti merede, mägede, jõgede ja linnade nimesid.
11. Laulmise tund korraldati kogu

koolile korraga ja kõik lapsed laulsid koos. 12. Vene keelt õpiti õpikute järgi, milles puudusid eestikeelsed sõnad. 13. Lastele püüti õpetada venekeelseid rahvalaule. 14. Laulmist saatis koolmeister viiuliga. 15. Jõulude eel tutvustati alati jõululaule. 16. Kirjutati krihvliga kivitahvlile. 17. Viimases klassis võeti kasutusele ka põikjoontega ilukirjavihikud.

Kontrolli: umbisikulises vormis on 12 tegusõna.

30. A. Moodusta umbisikulised vormid. Täida tabel.

1.

	OLEVIK	MINEVIK	
<i>Mida tegema?</i>	<i>Mida tehakse?</i>	<i>Mida tehti?</i>	<i>Mida on tehtud?</i>
raja/ma	raja/ta/kse	raja/ti	on raja/tud
riisuma	riisu/ta/...		
kaevama			
külvama			

2.

<i>Mida tegema?</i>	<i>Mida tehakse?</i>	<i>Mida tehti?</i>	<i>Mida on tehtud?</i>
istuta/ma*	istuta/ta/kse		
kirjutama			
ehitama			
valmistama*			
kasvatama			
arendama*			

3.

<i>Mida tegema?</i>	<i>Mida tehakse?</i>	<i>Mida tehti?</i>	<i>Mida on tehtud?</i>
tõst/ma	tõste/ta/kse	tõste/ti	
kastma			
saagi/ma	sae/ta/kse		
voltima*			
kütma*			
kudu/ma*		koo/ti	
vedama*			
puhkama			on puha/tud
lõikama			

4.

<i>Mida tegema?</i>	<i>Mida tehakse?</i>	<i>Mida tehti?</i>	<i>Mida on tehtud?</i>
nägema	nähakse		
tegema			
tulema		tuldi	on tulnud
panema			
minema			
tooma	tuuakse		
sööma			
jooma			

B. Moodusta lauseid tärniga märgitud tegusõnade kolme eri vormiga.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

31. Loe laused.

Täida lüngad sobivate sõnavormidega: *andma, saagima, valmistama, tegema, ehitama, kasutama, rajama, lõikama, istutama, kasvama.*

Mets

1. Mets meile hinnalist ehitusmaterjali.
2. Tüvedest palke ja laudu.
3. Puidust ilusat mööblit.
4. Palkidest mitmesuguseid huvitavaid ehitisi.
5. Puitu ka küttematerjaliks.
6. Inimesed männimetsa alla sageli tervisekeskusi ja matkaradasid.
7. Metsi plaanipäraselt.
8. Mahasaetud metsade asemele uued puud.

32. Loe laused. Täida lüngad.

Kasuta abiks tegusõnu harjutuse lõpust.

Eesti talupoegade töö

1. Vanasti puust harkadraga. 2. Pärast põld karuäkkega. 3. Seeme mulda käsitsi. 4. Heina vikatiga. 5. Kuiv hein saadudesse, mis hiljem küüni. 6. Kaugele heinamaale terveks nädalaks. 7. Pärast heinategu rukkilõikus. 8. Rukis sirbiga ja vihkudesse. 9. Vihud hakkidesse kuivama. 10. Töömeeste elu oli sel ajal väga raske.

*kündma, äestama, viskama, niitma, panema,
vedama, minema, algama, lõikama, köitma, seadma*

33. A. Loe laused. Leia ja paranda tegusõna vormide vead.

1. Kunagi ammu alustatakse olümpiamängude pidamisega.
2. Sellel võisteldakse vaid mehed.
3. Vahepeal korraldatakse ka kentsakaid mängu.
4. Kavva lülitatakse näiteks sigade võidujooks ja sea tagaajamine.
5. Siga lastakse põllul lahti ja ta pistetakse jooksu.
6. Mehed püütakse teda kätte saada.
7. Kaasaegsete olümpiamängudega tehakse algust 1896. aastal.

8. Tänaeni säilitatakse olümpiamängude populaarsus.
9. Olümpiamedalit peetakse sportlased oma kõige olulisemaks autasuks.
10. Selle nimel treenitakse nad aastaid.

B. Kirjuta harjutus õigesti vihikusse.

SISUKORD

SÕNA KÄÄNDEVORMID

Kellele? Millele?	3
Kellel? Millel?	10
Kellesse? Millesse?	22
Kelles? Milles?	27
Kellest? Millest?	31
Kelleks? Milleks?	42
Kellena? Millena?	46
Kellega? Millega?	52
Kelleta? Milleta?	57

TEGUSÕNA

Tegevust ja seisundit väljendavad sõnad	65
Tegusõna muutevormid	70
Tegusõna eitavad vormid	76
Olevik ja minevik	78
Minevik	78
Minevikuvormide moodustamine	80
Tegusõna liitvormid	83
Umbisikulised vormid	88

ISBN 978-9949-524-88-4

9 789949 524884

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine